

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE TEATRU ȘI FILM

ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEATRU ȘI FILM

Sub asaltul creativității.

**O perspectivă din interiorul scenei culturale independente
din Cluj-Napoca**

- Rezumatul tezei de doctorat -

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC

Prof. Dr. Daniela Gologan (Miruna Runcan)

DOCTORAND

Nicoleta Braniște

2021

Cuprinsul tezei de doctorat

ARGUMENT.....	5
INTRODUCERE	6
METODOLOGIE	13
CAP. 1. POLITICI CULTURALE ÎNTRE RESPONSABILITATE SOCIALĂ ȘI PRESIUNE ECONOMICĂ.....	16
1.1. INTRODUCERE.....	16
1.2. POLITICI ALE CONSTRUCȚIEI CULTURALE: DEMOCRATIZARE CULTURALĂ (FRANȚA)	20
1.3. CÂND EXPERIENȚA ARTEI ȘI CULTURII DEVINE CONSUM (STATELE UNITE ALE AMERICII)	27
1.4. AUTOGESTIUNEA - MODELUL IUGOSLAV PENTRU POLITICILE CULTURALE	30
1.5. NOUA ECONOMIE MONDIALĂ	45
1.5.1. <i>Paradigma globală a creativității; Clasa creativă</i>	49
1.5.2. <i>Orașul Creativ. Ce sunt industriile culturale și creative?</i>	57
1.6. COTITURA CREATIVITĂȚII – EVOLUȚIA PROGRAMELOR CULTURALE EUROPENE.....	68
1.6.1. <i>De la simbolic la politic</i>	68
1.6.2. <i>Schimbări discursive, schimbări în sector</i>	72
1.6.3. <i>Spiritul Europa Creativă</i>	78
1.7. CONCLUZII	92
CAP. 2. NAȘTEREA UNUI CONTEXT - CONDIȚII ALE EXISTENȚEI SCENEI CULTURALE INDEPENDENTE DIN ARTELE SPECTACOLULUI ÎN ROMÂNIA	94
2.1. INTRODUCERE.....	94
2.1.1. <i>Perioada constitutivă a independenței românești</i>	97
2.1.2. <i>Emergența mișcării independente românești, cazul București</i>	100
2.1.3. <i>Independența culturală din marile orașe, accent pe Cluj-Napoca</i>	105
2.2. CONTEXT NAȚIONAL CULTURAL ÎN SCHIMBARE LA ÎNCEPUTUL ANILOR 2000	110
2.2.1. <i>Cristalizare prin extinderea fenomenului independent</i>	113
2.2.2. <i>Dinamici culturale la Cluj-Napoca</i>	115
2.2.3. <i>Compunerea discursului artistic social – catalizator al mișcării independente la Cluj-Napoca</i>	119
2.3. NOI ÎNCEPUTURI. PERIOADA DE ÎNFLORIRE	122
2.3.1. <i>Criza economică globală, pretext pentru apariția de noi spații independente și de nuanțare ideologică</i>	129
2.3.2. <i>Diferența estetică</i>	131

REZUMAT

Sub asaltul creativității. O perspectivă din interiorul scenei culturale independente din Cluj-Napoca analizează modul în care politicile culturale europene, circumscrise paradigmei creativității, sunt articulate în Cluj-Napoca. Conexiunea politicilor europene din domeniul culturii cu economia creativă face ca valoarea economică a culturii și creativității să primeze în fața valorii lor simbolice și sociale. Cultura și creativitatea sunt apreciate pentru capacitatea lor de a oferi un avantaj competitiv și ca ingrediente necesare pentru susținerea inovației. Noua perspectivă antrenează un limbaj și competențe noi împrumutate din zona de afaceri, afectând ethosul domeniului cultural. Acesta este predominant non-profit și subvenționat acoperind o funcție de serviciu public, prin care accesul la cultură este facilitat audiențelor. Noile politici creează un dezechilibru între mediul cultural non-profit și cel cu scop lucrativ, contribuția la creșterea numărului locurilor de muncă și la PIB devenind prioritară în raport cu contribuția culturii la cunoaștere sau la procesul de transformare socială. Studiul de caz realizat asupra proiectului clujean Fabrica de Pensule servește drept exemplu pentru a înțelege mai bine efectele schimbării de paradigmă care s-au suprapus cu momentul de trecere al orașului de la o identitate post-industrială la una de oraș creativ. Cercetarea expune modul în care scena culturală independentă clujeană se raportează la aceste schimbări care au deja efecte prin fenomenul gentrificării datorită politicilor de regenerare urbană, prin fenomenul de festivalizare, de comercializare al culturii și de neutralizare a discursului artistic critic.

Motivația cercetării

Importanța demersului de cercetare constă în relevarea schimbărilor profunde care au loc în interiorul sectorului cultural pe fondul adoptării paradigmei creativității ca model de dezvoltare în politicile culturale europene. Aceste politici influențează țări și orașe care nu au o tradiție solidă a politicilor culturale, Cluj-Napoca fiind un exemplu de preluare și implementare a politicilor europene în diferite domenii. Deși studiul este concentrat în jurul vieții culturale clujene, care are specificitățile ei, multe aspecte pot fi luate în considerare de către mediile culturale din alte orașe, care răspund deja sau vor răspunde în viitor la

provocările paradigmei creativității. De-a lungul cercetării am sesizat utilitatea acesteia, nu doar direct pentru comunitatea profesională conectată la dimensiunea practică sau academic-teoretică a domeniului cultural, ci și pentru reprezentanți ai municipalităților din România, care doresc să dezvolte un set de politici culturale locale.

Germenii cercetării au pornit de la o serie de constatări empirice în câmpul muncii culturale efectuate la Cluj-Napoca, mai precis de la munca, realizată alături de alți colegi, pentru construcția organizațională a spațiului de artă contemporană Fabrica de Pensule. Existența acestui spațiu în clădirea cu același nume a fostei fabrici de pe strada Henri Barbusse, marchează o perioadă de *trecere* în viața orașului. De la o perioadă post-industrială, în care orașul nu avea o identitate clară, la una în care acesta adoptă o strategie prin care susține cultura și creativitatea, ca factor de dezvoltare urbană, înlocuită recent de imaginea orașului inovativ.

Implicarea mea directă în scena independentă mi-a servit pentru a structura o reflecție necesară în urma a șaisprezece ani de muncă, în acest domeniu și va marca studiul prin subiectivitatea celui din mijlocul sectorului analizat. Așadar, percepând schimbările menționate mai sus, am simțit nevoia tot mai acută de a reflecta și a înțelege conexiunile dintre contextul local, cel european și internațional care creează împreună fundamentele cadrelor structurale, în care sectorul cultural independent își desfășoară activitatea.

Metodologia cercetării

Pentru conceperea și redactarea lucrării de față am făcut apel la patru metode de cercetare precum cercetarea de tip academic, metoda auto-etnografică bazată pe auto-observație și analiza reflexivă a contextului profesional, aplicarea metodei sociologice a interviului semi-structurat și analiza datelor cantitative, în urma selecțiilor de proiecte culturale realizate de municipalitatea Cluj-Napoca, pe durata a zece ani.

Cercetarea a demarat în ultima parte a anului 2018, prin studiul bibliografic în limbile engleză, franceză și română a literaturii de specialitate din câmpul teoriei critice, sociologiei, economiei creative, a politicilor culturale și a studiilor despre teatru independent. Pentru situarea obiectului de analiză, care a plecat de la un caz concret din Cluj-Napoca, într-un context mai larg, european și internațional, am apelat la o bibliografie majoritar din

străinătate. Pentru contextualizarea scenei independente românești (cu precădere de teatru) am apelat la bibliografie autohtonă, am realizat un studiu în arhivele personale ale unora din actorii culturali prezentați, am analizat studii și cercetări pe subiecte locale și naționale. Informațiile extrase din prin această metodă de cercetare sunt cuprinse în capitolul 2, iar în capitolul 4 am aplicat aparatul critic, dobândit pentru a analiza situația scenei culturale clujene.

A doua etapă a demersului prezent a fost analiza documentelor redactate de Uniunea Europeană, care, în ansamblu, reprezintă politicile culturale europene și anume decizii de înființare ale programelor de finanțare, studii comandate și agende europene pentru cultură. Strategia de dezvoltare a municipiului Cluj-Napoca pentru perioada 2014-2020, împreună cu Strategia Culturală inclusă și cu Dosarul de candidatură pentru selecția finală din România la titlul de Capitală Europeană a Culturii au reprezentat o parte din documentele oficiale ale administrației pe care le-am utilizat, mai ales în ultimul capitol. În continuarea documentelor amintite am apelat la studiile despre munca în sectorul cultural și cele despre dezvoltarea industriilor creative la Cluj-Napoca și zona metropolitană, realizate sub egida Centrului Cultural Clujean. Această etapă a însoțit analizele următoare, fiind un punct de sprijin important, în lipsa unei bibliografii de specialitate mai ales cu privire la situația locală.

Studiul auto-etnografic, realizat în anul 2019, are la bază reflecția asupra observațiilor din teren, în urma experienței mele în domeniul cultural. Aceasta metodă este vizibilă în studiul de caz realizat asupra proiectului Fabrica de Pensule, dar și în a doua parte a capitolului 2, dedicat scenei independente de teatru din România.

Cea de-a treia metodă de cercetare se referă la aplicarea interviului semi-structurat pentru un număr de optsprezece profesioniști din domeniul cultural. În urma acestor interviuri, am interpretat datele calitative oferite de persoanele intervievate. De asemenea, am utilizat citate din interviurile realizate pentru a susține argumentele construite de-a lungul cercetării. Citatele se regăsesc cu precădere în capitolul 4, dar și în studiul auto-etnografic. Calitatea și bogăția informațiilor din interviuri m-au convins să realizez un subcapitol de final, care să ofere un spațiu de exprimare actorilor culturali clujeni.

Pentru a verifica ipotezele lansate în această cercetare, am recurs și la analiza unor date cantitative cu privire la rezultatele concursurilor de proiecte realizate în baza legii 350/2005, între anii 2009-2019. Acestea mi-au permis să observ evoluția îmbucurătoare a bugetului local, cât și preferințele pentru anumite categorii de operatori culturali din sfera industriei muzicale, în detrimentul altor categorii. Datele cele mai relevante le-am redat prin grafice, pentru a fi mai ușor lizibile. Graficele se regăsesc în capitolul 4 și în Anexa 3.

Prezentare sintetizată a capitolelor tezei de doctorat

Teza este structurată în patru capitole, unul dintre ele fiind studiul auto-etnografic asupra proiectului Fabrica de Pensule și, în întregul ei, reprezintă punerea într-o perspectivă politico-economică a teatrului independent din România, cu accent pe Cluj-Napoca, într-un moment de cotitură paradigmatică. Analiza poate fi aplicabilă sferei culturale independente din țară, din mai multe domenii, desigur ținând cont de numitorul comun al anumitor practici, în ceea ce privește finanțarea, organizarea muncii, accesul la spații și altele. Plecând de la observații, mai degrabă intuitive, ale transformărilor din scena culturală locală, cu efecte directe în scena teatrului independent, mi-am dorit să înțeleg natura acestora, proveniența și justificarea lor conceptuală, conexiunile cu lumea economică și politică. Am căutat instrumentele teoretice necesare pentru a putea prelucra, deopotrivă intelectual și afectiv, schimbările percepute, una dintre ele fiind aceea că are loc o metamorfoză la nivelul discursului artistic și cultural. Este vorba despre un discurs care promova o viziune socială asupra rolului artei și culturii, care valoriza apropierea de comunitățile mai puțin vizibile ale orașului, înlocuit de unul marcat de o turnură înspre conținut neutru, dar mai ales promovat într-un limbaj format din termeni străini domeniului cultural, precum avantaj competitiv, livrabile, piață, succes măsurat prin numărul audienței etc. Exemplul orașului Cluj-Napoca este relevant în sine pentru acest studiu, nu doar datorită faptului că subiectul cercetării se află în acest oraș, ci mai ales pentru că el este un avanpost al politicilor creativității în România.

Primul capitol, cu titlul „Politica culturală între responsabilitate socială și presiune economică”, este un efort de decodare a contextului care a permis, ceea ce am numit la începutul cercetării, înlocuirea discursului social al artei și culturii cu discursul despre cultură și creativitate, ca purtătoare de valoare economică. Totuși, până la a surprinde momentul transformării menționate a fost necesar să parcurg materiale care să ofere perspective mai largi asupra politicilor culturale, care au reprezentat un model pentru diferite state. Pentru a putea pătrunde sensul modelelor respective, am făcut o incursiune în contextul social-politic care le-a făcut posibile, astfel că ele sunt prezentate în oglindă cu momente importante din punctul de vedere al istoriei recente.

Capitolul 1 este organizat în trei subcapitole, fiecare dezvoltând mai multe subiecte. Textul reprezintă imersiunea în lumea politicii culturale de după cel de-al Doilea Război

Mondial și până astăzi, cu scopul de a arăta declinările viziunilor asupra artei și culturii. De asemenea, am studiat relația dintre cultură și creativitate, politicile culturale actuale propunându-și să deservească cele două domenii, datorită importanței tot mai mari a industriilor creative. Printre exemplele de politici culturale studiate și pe care le prezint într-o perspectivă oarecum istorică se află cel francez, american și iugoslav.

Modelul francez, abordabil datorită cunoașterii limbii și formării mele profesionale în domeniul managementului cultural în Franța, este unul reprezentativ la nivel internațional. Politicile culturale franceze sunt bazate pe un stat implicat, care subvenționează cultura pentru că o consideră un bun public. Acestea au susținut procesul de democratizare a culturii, respectiv de deschidere de la un domeniu elitist, la unul accesibil tuturor cetățenilor.

Modelul american a evoluat pe fondul unui stat absent și a dezvoltat o abordare complet diferită, în care mediul cultural are nevoie de o piață pentru a exista, iar produsele culturale sunt bunuri accesibile unui public-consumator. Cele două modele, Hollywood și Broadway, au convins multe state să se îndrepte în această direcție, datorită succesului bazat pe crearea de venituri proprii dintr-o afacere culturală.

Un exemplu puțin cunoscut este cel al politicilor culturale iugoslave, motiv pentru care îi acord mai mult spațiu de analiză. Acest model oferă o a treia cale posibilă, bazat pe conceptul de autogestiune, devenit politică de stat după ruptura de URSS în 1949. Conceptul de autogestiune face posibilă dezvoltarea unei scene independente înfloritoare în anii '70, fiind conectată la curentele culturale internaționale ale momentului, lucru care i-a oferit un loc aparte în istoria artei contemporane.

Pe fondul trecerii de la economia fordistă, la tipul de economie post-industrială, apar niște mutații majore la nivelul prezenței și intervenției statului în reglementarea vieții economice, mutații care atrag după sine schimbări importante în viața socială. Statele Unite ale Americii și Marea Britanie sunt promotoarele politicii statului minimal și lasă loc pieței să se auto-reglementeze. Această schimbare are loc în paralel cu dezvoltarea tehnologică, care duce la crearea unui profil diferit al muncii. Munca manuală este înlocuită cu cea intelectuală, industria bazată pe producție este devansată de industria serviciilor. Într-o lume în curs de globalizare, materia primă devine informația, care ulterior este și ea depășită de creativitate. Astfel, economia cunoașterii începe să fie denumită și economia creativă.

Paradigma creativității, favorizată de fenomenul globalizării, se sprijină pe existența unei clase sociale, pe un tip de dezvoltare urbană care dă naștere orașului creativ și pe o industrie creativă care oferă profilul actual al economiei. Toate aceste concepte au făcut subiectul unei părți consistente din acest prim capitol. Datorită conectării industriilor creative

la piețele economice, acestea influențează mizele și ethosul sectorului cultural, care a fost redenumit între timp sectorul cultural și creativ. Întrebările care au conturat conținutul acestui subcapitol au fost: Proximitatea cu motorul schimbării economiei mondiale este o amenințare sau un avantaj pentru cultură și creativitate? Cine sunt câștigătorii acestei alăturări, a industriei cu cultura, a economiei cu creativitatea? Ce tip de hibridizare se va produce din alăturarea celor două domenii? Într-un peisaj marcat de lipsa susținerii din partea statelor *slăbite* și în care pare că *nu există alternativă*, decât adaptarea la noile modele de afaceri creative, ce șansă de supraviețuire are sectorul cultural independent ale cărui preocupări sunt în jurul valorii sociale a artei și a culturii? Va putea acesta să se redefinească prin forțe proprii, mult reduse, păstrându-și caracterul specific, nesupus comercializării?

Modelele economice ale statelor influențează politicile culturale, iar creativitatea ajunge să fie promovată de către diferite foruri ca un panaceu al problemelor economice, lăsând impresia falsă că, în sfârșit, cultura are parte de o recunoaștere mult așteptată. Pătrunderea în forță a industriilor creative în vizorul politicilor culturale creează un clivaj între beneficiarii acestora, clivaj care se va manifesta prin tensiunea dintre scopul lucrativ al industriilor și cel nelucrativ al unei părți însemnate a sectorului cultural. Tensiunea amintită va conduce la transformări structurale în sector.

Cotitura creativității marchează inclusiv politicile europene, care promovaseră până atunci o dimensiune simbolică și socială a culturii, în strânsă legătură cu cetățenia europeană. Subcapitolul conține o analiză a evoluției viziunii europene asupra culturii, dezvoltată în programele culturale din 1996 și până în 2020. În noua narațiune europeană, creată ca răspuns la efectele Marii Recesiuni, care a început în anul 2008, creativitatea ajunge în centrul politicilor Uniunii Europene. Cultura și creativitatea sunt prezentate în documente strategice ca ingrediente necesare inovației, bază a creșterii calității vieții. Fuziunea dintre cele două duce la redenumirea programului european dedicat culturii în Europa Creativă, care pune un accent sporit pe dezvoltarea industriilor creative. Sub-programul Cultura, dedicat sectorului cultural non-profit, beneficiază de un buget mult mai mic decât sub-programul Media (dedicat industriilor creative) și este stimulat să împrumute noi modele de afaceri din zona de *business*, pentru a deveni auto-sustenabil în viitor. În alte cuvinte, acesta este stimulat să devină dintr-un sector non-profit, unul pentru profit. În Europa Creativă figura profesionistului din domeniul cultural, altădată managerul, producătorul, lucrătorul cultural este aceea a antreprenorului cultural.

Această schimbare de direcție produce turbulențe în câmpul cultural și artistic, care ajung să se manifeste și în spațiul românesc. Accentul pus de politicile culturale europene pe

valoarea economică a culturii, prin contribuția industriilor culturale și creative la PIB și la crearea locurilor de muncă, este în centrul argumentelor prezentate în programul Europa Creativă. Schimbarea valorică, de la simbolic, social-cetățenesc la economic, creează confuzie în rândul profesioniștilor din cultură și face loc acestui nou tip de profesionist, instruit să fie competitiv pe noile piețe ale economiei creative. Unul dintre punctele centrale ale cercetării constă în analiza modului în care tensiunea valorică, menționată la nivelul politicilor europene, este preluată și prelucrată la nivel local, în Cluj-Napoca. Însă, până la a înțelege adaptarea acestor politici la nivel local a fost nevoie să parcurg scurta istorie de douăzeci și patru de ani a scenei independente românești de artele spectacolului, cu accent pe teatru.

Capitolul 2, „Nașterea unui context - condiții ale existenței scenei culturale independente din artele spectacolului în România”, este structurat în trei părți. Acesta surprinde apariția și dezvoltarea sectorului independent înainte și după ce influența programului Europa Creativă începe să se facă simțită în peisajul românesc. Pentru a contextualiza mai bine existența mediului independent din țară am făcut apel la momentul constitutiv de la sfârșitul anilor '90, când apar primele companii conduse de artiști independenți la București și evenimente de tip festival la Târgu-Mureș. De asemenea, am cercetat condițiile apariției scenei independente din Cluj-Napoca, în acea perioadă și în prima parte a anilor 2000, pentru a înțelege fundamentele actualei scene independente locale.

Analiza dezvoltării scenei la nivel național și local este relaționată cu marile evenimente politico-economice din țară, precum tranziția spre economia de piață, intrarea României în Uniunea Europeană, criza economică din 2008, protestele anti-austeritate din anii 2012, protestele pentru salvarea Roșiei Montane din 2013. În viziunea mea, ultimele două evenimente sunt momente declanșatoare pentru conștientizarea rolului social al culturii pentru generația lucrătorilor culturali din care fac parte. Se consolidează astfel un suflu estetic și ideologic asumat stângii intelectuale, la care se afiliază o parte relevantă din lumea teatrului independent. Reverberația acestui suflu se extinde și la o parte din următoarea generație de artiști independenți.

De-a lungul cercetării am identificat patru generații de artiști independenți în domeniul teatrului și am urmărit mai multe tipuri de relații pe care le-am perceput ca vectori în existența independentă: mize și atitudini, public și finanțatori, relația față de stat, față de statutul de angajat versus independent/*freelancer*, față de profit versus non-profit. Aceste tipuri de relații vor fi determinante pentru modul în care scena independentă se va raporta la transformările structurale pe care le aduce împrumutul politicilor culturale europene la noi în

țară. De asemenea, pe fondul unor confuzii convenabile scenei culturale lucrative, între termenii de privat și independent, relațiile menționate mai sus pot conduce la crearea unui argument pentru o nouă definiție a sectorului teatral independent. Aceasta poate fi mediată de recunoașterea multiplelor *dependențe* pe care *independenții* le au în raport cu mediul în care își desfășoară activitatea, caracterul sectorului fiind mai degrabă unul *in(ter)dependent*.

Cercetarea continuă cu capitolul 3, „Coagularea, dezvoltarea și disiparea discursului social asupra artei și culturii în Cluj-Napoca”, ce constă în studiul auto-etnografic realizat asupra proiectului Fabrica de Pensule. În redactarea acestuia am încercat să surprind în fundal tranziția scenei independente din Cluj-Napoca către paradigma creativității și tranziția de la valoarea simbolică, socială a artei și culturii, la valoarea economică. Apărut pe fondul crizei economice din 2008, care a dus la scăderea prețurilor din piața imobiliară din Cluj-Napoca, proiectul și comunitatea Fabricii de Pensule, în forma pe care publicul a cunoscut-o, vor fi posibile până la noul *boom* imobiliar din oraș. Interesul studiului a fost, printre altele, înțelegerea condițiilor care au făcut posibilă coagularea unei părți relevante din comunitatea artistică clujeană, cât și ale celor care au dus la atomizarea acesteia. În acest demers m-am concentrat pe trei dimensiuni, respectiv *spațiu*, *program* și *comunitate*, puse în relație cu o perspectivă din interior și cu una din exterior, mai exact, felul în care era perceput proiectul de către presă, parteneri, public.

Perspectiva auto-etnografică reprezintă un punct de vedere dintr-o posibilă colecție de puncte de vedere ale tuturor colegilor care au contribuit la creația și dezvoltarea acestui proiect, inedit pentru spațiul cultural românesc. Asumând caracterul subiectiv al studiului, am realizat o radiografie a momentului schismei pe care această comunitate l-a traversat și care a lăsat o traumă nu doar membrilor ei, ci și publicului apropiat care făcea parte din comunitatea lărgită a Fabricii de Pensule. La finalul cercetării am înțeles faptul că trecerea de la o paradigmă conceptuală la alta, s-a resimțit inclusiv la nivelul comunității Fabricii de Pensule, tensiunea dintre galeriile cu scop lucrativ având un efect negativ asupra întregului proiect, care era de fapt non-profit.

Revenirea pieței imobiliare a fost încurajată de cererea mare de spații dar și de politicile de regenerare urbană, prin care fostele fabrici ale orașului urmează să devină viitoare clădiri de birouri sau de locuințe. Reconversia Fabricii de Pensule Perom S.A. în spațiul de artă contemporană Fabrica de Pensule a fost de multe ori folosită ca exemplu pentru a motiva politicile orașului de regenerare urbană prin cultură. Acest spațiu a fost, în mod ironic, printre primele care se va confrunta cu problema gentrificării, dintr-o listă mai lungă de actori culturali clujeni. Pierderea treptată a spațiului a coincis cu pierderea

comunității create, cu disiparea ecoului construit de discursul social prezent în evenimentele culturale realizate la Fabrica de Pensule și cu izolarea în grupuri artistice tot mai mici.

De la exemplul Fabricii de Pensule și al Clujului am sesizat caracterul replicabil și în alte orașe al rezultatelor regenerării urbane bazate pe cultură și creativitate. Ultimul capitol (4), „Ofensiva orașului creativ – cazul Cluj-Napoca” reprezintă o analiză a situației mediului cultural de teatru independent, în fața transformărilor pe care le imprimă noua identitate a orașului, declarat unul creativ în strategia de dezvoltare a municipiului. Alegerea direcției de dezvoltare urbană în logica paradigmei creativității este precedată de o serie de decizii și acțiuni ale administrației, care și-a dorit să se remarce în peisajul național și internațional. Printre aceste acțiuni se află candidaturile orașului la titlurile de Capitală Europeană de Tineret (2015) și de Capitală Europeană a Culturii (2021). Întrebările esențiale la care am căutat răspunsuri în acest ultim capitol sunt: cum prelucrează scena independentă clujeană tensiunea din triada valorică, compusă din dimensiunea simbolică, socială și economică a artei și culturii, apărută în urma îmbrățișării politicilor europene bazate pe paradigma creativității de către politicile locale? Ce efecte stârnesc ele și cum se manifestă local? Ce entități și mecanisme stimulează schimbarea de paradigmă la Cluj-Napoca?

Începând cu pregătirea candidaturilor pentru titlurile indicate mai sus, orașul, pentru a menține aspirațiile progresiste ale administrației locale aflate sub presiunea întreținerii imaginii de oraș magnet, intră în competiție cu alte orașe. Cultura și creativitatea sunt susținute la Cluj-Napoca deoarece sunt percepute ca indicatori de distincție și de atractivitate pentru companii multinaționale și pentru angajații acestora, respectiv *resursa umană calificată și antreprenorială* dezirabilă menționată în strategia municipalității.

Analizând creșterea spectaculoasă a bugetului municipal pentru cultură, accesibil organizațiilor non-profit în baza legii 350/2005, am observat faptul că această creștere nu se reflectă însă și la nivelul teatrului independent, nici la alte categorii ale scenei independente în general. Creșterea bugetului a vizat cu precădere dezvoltarea unei piețe culturale muzicale, propulsată de evenimente majore, de tip festival. Acest lucru a determinat schimbarea dinamicii culturale locale, care se afla până la momentul pandemic în plin proces de festivalizare. Fenomenul festivalizării a creat un dezechilibru în ciclul cultural local, generând efecte negative directe în activitatea actorilor culturali care operează în mod curent cu mai multe etape ale acestui ciclu, de la creație, producție, difuzare, recepție și educație. În schimb, dezechilibrul menționat favorizează dezvoltarea entităților cu activități de difuzare, în cazul de față antreprenorii din organizarea de evenimente sau din industria muzicală. De asemenea, am analizat și fenomenul de hibridizare a scenei culturale locale prin întâlnirea cu

practicile și discursul antreprenoriatului cultural. Capitolul conține momentele cheie ale instalării paradigmei creativității la Cluj-Napoca, efectele pe care le provoacă în câmpul cultural independent, în conjuncție cu extinderea fenomenului gentrificării, favorizat de politicile de regenerare urbană ce accentuează inegalități sociale. Secțiunea se încheie cu vocile actorilor culturali clujeni, care au răspuns discursiv în fața resemnificării muncii și domeniului lor de activitate.

Ultimele două părți ale tezei reprezintă secțiunile unde am putut aduce contribuții originale. În lipsa unei literaturi de specialitate pe acest subiect, am conectat aparatul critic, dezvoltat în urma redactării primului capitol, cu experiența proprie, cu rezultatele interviurilor realizate, informații din rapoarte și strategii locale.

La începutul textului prezent spuneam că observațiile empirice de la care am demarat cercetarea erau legate de un sentiment foarte acut al înlocuirii discursului artistic și cultural social la Cluj-Napoca, cu unul marcat de valoarea economică a acestora. Cu cât înaintam în profunzimea subiectului am început să realizez, de fapt, dimensiunea globală a unei transformări majore, angrenată de mai multă vreme în sector și pe multiple paliere. Poate cea mai neașteptată descoperire a acestui itinerar intelectual constă în faptul că, în *Epoca creativității*, politicile culturale conferă un loc mai redus sectorului cultural, sectorul creativ devenind nava amiral a acestora. Astfel, creația, artiștii și publicul, altădată miezul politicilor culturale, sunt înlocuite de IMM-uri și *start-up*-uri care livrează produse creative pentru consumatori. Aceste politici, aș putea spune devenite într-o mare măsură ale creativității, nu au ca subiect *creativul* și nici creativitatea, ele sunt o manifestare a capitalismului global, în perpetua căutare a acumulării de capital.

Epilogul tezei de doctorat reia în mod sintetic concluziile tuturor capitolelor și le pune în perspectivă cu posibile teme de cercetare viitoare care să ia în considerare efectele pandemiei de Sars CoV-2 asupra mediului cultural. Una dintre aceste teme este reflecția aprofundată pentru crearea unei alte paradigme de lucru, capabilă să replaseze arta și cultura ca servicii publice accesibile audiențelor și să le protejeze de presiunea logicii profitului. Această paradigmă ar putea avea la bază conceptul de inter-dependență între mediul public și independent, generând un fenomen de hibridizare a celor două domenii. Până la crearea unui cadru propice colaborării între două medii care s-au antagonizat reciproc multă vreme, consider necesară re poziționarea mediului independent local prin acceptarea dependenței reciproce între diferiți actori culturali și crearea unui mediu deschis comunalizării resurselor de spații, echipamente tehnice, personal etc pentru a depăși împreună momentul crizei accentuat grav de pandemie. În lipsa unui moment solidar între aceștia vom observa modul în

care triada *creativitate – inovație – antreprenoriat* instalează, pe fondul economiei de tip *gig economy*, o altă triadă în viața culturală din Cluj-Napoca: *precaritate - inegalități sociale – competiție*.

CUVINTE CHEIE

Cultură publică, cultură vie, sector cultural independent, politici culturale, economia culturii, festivalizare, gentrificare, industrii creative, antreprenoriat cultural, precariat, comercializarea culturii, hibridizare.